

ЩОДО ПРОБЛЕМ ОСКАРЖЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ON THE ISSUES OF CANCELLATION OF NOTICE OF SUSPICION AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

Захарчук Д.О., студент II курсу магістратури юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Міхайліна Т.В., д.ю.н., професор
професор кафедри теорії, історії держави і права та філософії права
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена дослідженню проблем механізму оскарження повідомлення про підозру на стадії досудового розслідування, який є важливою гарантією захисту прав підозрюваних. Акцентовано увагу на те, що повідомлення про підозру відіграє ключову роль у кримінальному процесі, адже саме з цього моменту особа отримує статус підозрюваного і може реалізувати свої процесуальні права. На основі аналізу кримінального процесуального законодавства України та актуальної судової практики виокремлено наступні проблеми реалізації механізму оскарження повідомлення про підозру на стадії досудового розслідування: 1) відсутність чітко визначеної юридичної техніки інституту повідомлення особі про підозру в кримінально-процесуальному законодавстві України, зокрема понять «підозра», «повідомлення про підозру» та «обґрунтованість підозри», що створює проблеми у правозастосуванні та породжує неоднозначність у судовій практиці; 2) різне дотримання слідчими суддями стандартів доказування «достатня підстава» та «обґрунтована підозра» без узгодження їх із принципами належності, допустимості та достовірності доказів; 3) відсутність уніфікації переліку підстав скасування повідомлення особі про підозру, а також форми та змісту скарги про скасування повідомлення особі про підозру та інші.

Також у ході дослідження виявлено, що відсутність чітких критеріїв у законодавстві впливає на ефективність реалізації правосуддя. Розглянуто та проаналізовано судову практику Верховного Суду та Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду за останні роки, які демонструють різні підходи до застосування норм права. До основних проблем слід віднести: 1) нечіткість вимог до форми та змісту скарг; 2) відсутність уніфікованого переліку підстав для скасування повідомлення про підозру та 3) прогалини у регулюванні стандартів доказування. У статті пропонується шляхи вдосконалення законодавства. Зокрема, акцентується увага на необхідності визначення чітких стандартів доказування, єдиного підходу до оцінки доказів та встановлення конкретних критеріїв для оцінки обґрунтованості підозри. Також підкреслено важливість стандартизації форми та змісту скарг, що дозволить уникнути правової невизначеності. Вражається, що окреслені зміни до Кримінального процесуального кодексу України сприятимуть вдосконаленню правозастосовної практики, підвищенню ефективності захисту прав підозрюваних, забезпеченню балансу між інтересами правосуддя та дотриманням прав людини.

Ключові слова: підозрюваний, повідомлення про підозру, досудове розслідування, оскарження повідомлення про підозру, кримінальне провадження, кримінальний процес, захист прав, юридична відповідальність.

The article is devoted to the study of the problems of the mechanism for appealing against a notice of suspicion at the pre-trial investigation stage, which is an important guarantee of protection of suspects' rights. The author emphasizes that a notice of suspicion plays a key role in criminal proceedings, since it is from this point on that a person receives the status of a suspect and can exercise his or her procedural rights. Based on the analysis of the criminal procedure legislation of Ukraine and current case law, the author identifies the following problems with the implementation of the mechanism for appealing against a notice of suspicion at the pre-trial investigation stage 1) the lack of a clearly defined legal technique of the institute of notifying a person of suspicion in the criminal procedure legislation of Ukraine, in particular, the concepts of "suspicion", "notification of suspicion" and "reasonableness of suspicion", which creates problems in law enforcement and gives rise to ambiguity in judicial practice 2) different compliance by investigating judges with the standards of proof "reasonable grounds" and "reasonable suspicion" without harmonizing them with the principles of relevance, admissibility and reliability of evidence; 3) lack of unification of the list of grounds for canceling a notice of suspicion, as well as the form and content of a complaint about canceling a notice of suspicion, etc.

The study also found that the lack of clear criteria in the legislation affects the efficiency of the administration of justice. The author has reviewed and analyzed the case law of the Supreme Court and the Appeals Chamber of the High Anti-Corruption Court in recent years, which demonstrate different approaches to the application of the law. The main problems include: 1) unclear requirements for the form and content of complaints; 2) lack of a unified list of grounds for canceling a notice of suspicion; and 3) gaps in the regulation of evidence standards. The article suggests ways to improve the legislation. In particular, the author emphasizes the need to define clear standards of proof, a unified approach to the evaluation of evidence and the establishment of specific criteria for assessing the validity of suspicion. The author also emphasizes the importance of standardizing the form and content of complaints to avoid legal uncertainty. It is believed that the outlined amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine will contribute to the improvement of law enforcement practice, increase the effectiveness of the protection of suspects' rights, and ensure a balance between the interests of justice and human rights.

Key words: suspect, notification of suspicion, pre-trial investigation, appeal against a notice of suspicion, criminal proceedings, criminal procedure, protection of the rights, legal liability.

Актуальність дослідження. Механізм оскарження повідомлення про підозру є гарантією особи у здійсненні захисту своїх процесуальних прав від необґрунтованого звинувачення на стадії досудового розслідування. Повідомлення про підозру – це одне із найважливіших процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням із прокурором, адже на підставі зібраних під час досудового розслідування доказів певна особа набуває статусу підозрюваного, у неї виникають конкретні права та обов'язки. Сам впроваджений механізм реалізації оскарження повідомлення про підозру має широку проблематику його реалізації, що стосується правової невизначеності підстав для скасування повідомлення про підозру, неоднозначності оцінки слідчими суддями сукупності доказів та взаємозв'язку для прийняття ухвал про не/задоволення скарг, а також інших проблем, пов'язаних із предметом, строками, суб'єктами оскарження тощо. Деклараторна реалізація механізму оскарження повідомлення про підозру, що перетворює його на формальну процесуальну процедуру аж ніяк не має на меті захистити права і свободи людини на етапі досудового провадження, тому актуалізує необхідність комплексного наукового дослідження проблем, вироблення пропозицій їх вирішення та потребує здійснення подальшого наукового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню підстав скасування повідомлення особі про підозру на

стадії досудового розслідування та іншим пов'язаним аспектам присвячено праці таких вчених як: К.Р. Лукашук, В.В. Андрух, А.С. Максименко, Г.В. Муляр, О.С. Ховпун, Т.О. Часова, О.О. Кабанець, С.Г. Ханін та інших. Однак проведені дослідження не вичерпують зазначеної проблематики, оскільки потребують додаткового осмислення проблем реалізації механізму оскарження повідомлення про підозру на стадії досудового розслідування та дозволить сформулювати єдиний підхід до застосування норм кримінального процесуального закону, підвищити ефективність захисту прав підозрюваних та забезпечити належний баланс між інтересами правосуддя й дотриманням прав людини.

Мета статті полягає у дослідженні законодавчих та правозастосовних проблем скасування повідомлення особи про підозру на стадії досудового розслідування, а також у виробленні пропозицій їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Чинні положення кримінального процесуального законодавства не розкривають поняття ні «підозра», ні «повідомлення особи про підозру», ні «достатності доказів для підозри», ні поняття «обґрунтованості підозри».

Натомість з аналізу норм Кримінально-процесуального кодексу України [1] (далі – КПК України) можна констатувати, що з моменту повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається стадія кримінального провадження притягнення до кримінальної відповідальності (п. 14 ст. 3 КПК України), а також особа, якій у порядку, передбаченому ст. ст. 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцепозначення особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень – набувають статусу підозрюваного (ч. 1 ст. 42 КПК України).

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду (далі – ККС ВС) у постанові по справі № 750/93/16-к від 23.01.2020 р. [2] сформував правову позицію щодо наслідків порушення порядку повідомлення особи про підозру, де розтлумачив терміни «підозра» та «повідомлення про підозру». Так ККС ВС по справі № 750/93/16-к під підозрою визначає обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про вчинення особою кримінального правопорушення. Це є результатом інтелектуальної діяльності спеціально уповноважених осіб (слідчого, прокурора) з оцінки доказів на предмет їх відповідності та допустимості, та може спричинити юридичні наслідки для учасників провадження у разі дотримання вимоги щодо строків, процедури та суб'єктного складу осіб, які здійснюють його вручення. Слід звернути увагу на те, що повідомлення про підозру – це одне із найважливіших процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням із прокурором (ч. 1 ст. 277 КПК України) до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. Тобто згадане процесуальне рішення приймається за обов'язковою участю прокурора. У цьому процесуальному рішенні на підставі зібраних під час досудового розслідування доказів певна особа набуває статусу підозрюваного. Саме з моменту повідомлення особи про підозру у неї виникають конкретні права та обов'язки. Повідомлення про підозру має важливе значення, оскільки служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Повідомлення особи про підозру є початковим моментом реалізації функції обвинувачення. А оскільки обсяг процесуальних прав («можливостей») у підозрюваного (особи, якій вручено повідомлення про підозру стаття 42 КПК України) значно більший, ніж у інших учасників кримінального

провадження, відповідно момент повідомлення особи про підозру можна сміло визначати як початок змагального процесу. У підозрюваного з'являються можливості впливати на зміст підозри та на подальше формулювання обвинувачення у обвинувальному акті, яким завершується досудове розслідування. Сформульована підозра встановлює межі здійснення слідчим і прокурором обвинувальної діяльності, а підозрюваний, його захисник та законний представник одержують можливість більш цілеспрямовано реалізувати функцію захисту [2].

Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду (далі – АП ВАКС) в ухвалі від 06.11.2024 р. по справі № 991/9125/24 [3] також визначила термін «підозра», тобто це процесуальне рішення прокурора, слідчого (за погодженням з прокурором), яке ґрунтується на зібраних під час досудового розслідування доказах та в якому формується припущення про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення, з повідомленням про це такій особі та роз'ясненням її прав та обов'язків відповідно до чинного законодавства.

Сформоване поняття «підозра» АП ВАКС по справі № 991/9125/24 неповністю відповідає правовій позиції ККС ВС по справі № 750/93/16-к, за якою, припущення має бути обґрунтованим та стосовно вчинення особою кримінального правопорушення, а не її причетності до вчинення кримінального правопорушення, яка в теорії та практиці кримінального права є умисним або необережним протиправним діянням (дією чи бездіяльністю) без ознак співучасті, що пов'язане з основним (попереднім) злочинном, яке не сприяло та не обумовлювало його вчинення [4, с. 7].

Відповідно до ч. 3 ст. 17 КПК України, підозра не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Згідно ч. 1 ст. 47 КПК України, захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені КПК України та іншими законами України, з метою, зокрема, забезпечення з'ясування обставин, які спростовують підозру. Слідчий суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (ч. 1 ст. 94 КПК України). Відповідно до ст. 89 КПК України, визнання доказів недопустимими належить виключно до компетенції суду під час судового розгляду.

АП ВАКС в ухвалі від 05.11.2024 р. по справі № 991/11505/24 [5] зазначає, що на стадії досудового розслідування слідчий суддя може, враховуючи правову позицію Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо визначення поняття «обґрунтована підозра» як існування фактів або інформації, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (п. 175 Рішення в справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04, рішення від 21 квітня 2011 року, остаточне 21 липня 2011 року), оцінити лише достатність зібраних доказів для підозри певної особи у вчиненні кримінального правопорушення, не вдаючись до їх оцінки як допустимих.

Ба більше, під обґрунтованою підозрою слід розуміти стандарт доказування, який передбачає існування фактів чи інформації, які б переконали об'єктивного спостерігача, що відповідна особа могла вчинити кримінальне правопорушення (стандарт, визначений у Рішенні у справі Fox, Campbell and Hartley проти Сполученого Королівства від 30 серпня 1990 року, заяви № 12244/86, 12245/86, 12383/86, параграф 32). Обґрунтованість залежить від усіх обставин, проте факти, що в сукупності дають під-

стави для підозри, не мають бути такого ж рівня як ті, що необхідні для обвинувачення, або навіть винесення вироку (Рішення Великої Палати у справі Merabishvili проти Грузії від 28 листопада 2017 року, заява № 72508/13, параграф 184) [5].

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру передбачає дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)». Однак відповідно до ч. 1 ст. 94 КПК України, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Отже, повнота та всебічність проведеного розслідування є тими обставинами, які мають оцінюватись слідчим суддею при з'ясуванні достатності доказів, що стали підставою повідомлення особі про підозру. Це повністю відповідає правовому висновку Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС) від 27.01.2022 р. по справі № 11-132САП21 [6] щодо стандарту доказування – «достатня підстава», який є значно нижчим порівняно з такими стандартами як «поза розумним сумнівом» (що застосовується під час розгляду кримінального провадження по суті), так і «обґрунтована підозра» (за яким доводиться наявність підстав піддавати конкретну особу заходам забезпечення кримінального провадження).

Як зазначає Ханін С.Г. [7], АП ВАКС в ухвалі від 11.10.2022 р. по справі № 991/3827/22 [8] висловила суперечливу позицію стосовно стандарту доказування «достатня підстава», прирівнявши його до «достатності доказів для підозри», що суперечить ч. 1 ст. 94 КПК України. АП ВАКС по справі № 991/3827/22 зазначила, що «визначаючи стандарт «достатня підстава», що застосовується при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження на стадії досудового розслідування, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 27.01.2022 р. [6] зазначила, що ... стандарт доказування «достатня підстава» є значно нижчим порівняно з такими стандартами, як «поза розумним сумнівом» (що застосовується під час розгляду кримінального провадження по суті), так і «обґрунтована підозра» (за яким доводиться наявність підстав піддавати конкретну особу заходам забезпечення кримінального провадження) (справа № 11-132сап21). Аналогічний підхід має застосовуватися при визначенні «достатності доказів для підозри», що необхідно встановити у відповідності до п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України. Водночас, докази, на яких ґрунтується підозра, не можуть бути очевидно недопустимими та мають містити відомості, які могли б переконати стороннього спостерігача в тому, що ця особа має відношення до вчинення кримінального правопорушення. При цьому, повнота та всебічність проведеного розслідування не є тими обставинами, які мають оцінюватись слідчим суддею при з'ясуванні достатності доказів, що стали підставою повідомлення особі про підозру» [8].

У ч. 1 ст. 94 КПК України, йдеться про оцінку доказів впродовж усього кримінального провадження, де вимога всебічності й повноти не обмежується конкретною стадією кримінального провадження, однак фактично АП ВАКС по справі № 991/3827/22 сформулила позицію, що зосереджена на стадії повідомлення про підозру, де достатність доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення не передбачає повної оцінки всіх обставин чи всебічності розслідування. Це не заперечує приписи ч. 1 ст. 94 КПК України, а лише конкретизує її застосування для досудового розслідування, хоча однаково залишається сумнівним, коли мова йде про оскарження повідомлення слідчого, прокурора про підозру.

Запозичені з практики ЄСПЛ стандарти доказування «достатня підстава» та «обґрунтована підозра», а подекуди зустрічається «розумна підозра» породили різні підходи слідчих суддів застосування приписів ст. 94 та п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України під час розгляду скарги про повідомлення про підозру. Доцільним вбачається виходити із наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, які в сукупності здатні переконати об'єктивного стороннього спостерігача в тому, що особа може бути причетною до вчинення кримінального правопорушення з урахуванням належності, допустимості та достовірності таких доказів.

Щодо порядку оскарження повідомлення про підозру слід виходити із наступного. Питання повідомлення особи про підозру врегульоване нормами глави 22 КПК України. Згідно ч. 1 ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень (ч. 1 ст. 278 КПК України).

Відповідно до п. 16 ч. 3 ст. 42 КПК України, підозрюваний має право оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому цим Кодексом. Так п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК України передбачає, що підозрюваний, його захисник чи законний представник на досудовому провадженні може оскаржити повідомлення слідчого, прокурора про підозру після спливу двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом. Подання скарги про скасування повідомлення про підозру особі не зупиняє виконання рішення слідчого, прокурора. Однак прокурор може самостійно скасувати рішення про повідомлення про підозру особі, що тягне за собою закриття провадження за скаргою (ч. 1–2 ст. 305 КПК України).

Проблемним залишається відсутність приписів кримінального-процесуального законодавства щодо форми та змісту скарги на повідомлення про підозру. З пролежень ч. 3, ч. 5 ст. 304 КПК України витікає, що скарга має обов'язкову письмову форму, оскільки копія ухвали про повернення скарги або про відмову у відкритті провадження невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами.

Скарга має бути обґрунтованою, точною та правильною з урахуванням приписів КПК України та актуальної судової практики. Г.В. Муляр, О.С. Ховпун та Т.О. Часова [9, с. 230] вважають, що особа, яка звертається із скаргою (підозрюваний, захисник, законний представник) мають особливу увагу приділити оформленню скарги на повідомлення про підозру та долученню копій документів, якими обґрунтовується така скарга. Скарга на повідомлення про підозру повинна містити такі обов'язкові реквізити: 1) номер кримінального провадження; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення (злочину); 3) особа, яка була повідомлена про підозру; 4) зміст підозри; 5) підстави щодо скасування повідомлення про підозру; 6) уповноважений суб'єкт, яким здійснювалось повідомлення; 7) дані щодо особи, яка подає скаргу (підозрюваний, захисник, законний представник); 8) підписи осіб та інше. Копії документів, які можна долучити до скарги: 1) копія витягу з ЄРДР із внесенням даних щодо підозрюваної особи в реєстр; 2) копія повідомлення про підозру; 3) копії документів, які підтверджують доводи

щодо оскарження повідомлення про підозру; 4) копії документів, які підтверджують повноваження особи, яка подає скаргу [9, с. 230].

А.С. Максименко [10, с. 201–202] виділив характерні ознаки оскарження повідомлення про підозру до яких відносить: 1) *зумовленість* оскарження повідомлення про підозру змістом та завданням кримінальної процесуальної діяльності (насамперед, виходячи із ст. 2 КПК України завданнями кримінального провадження, серед іншого, є те, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура; 2) *гарантованість* відновлення порушених прав особи, шляхом оскарження повідомлення про підозру; 3) *диспозитивність*, що полягає у вільному рішенні підозрюваного, його захисника чи законного представника щодо звернення зі скаргою на повідомлення про підозру на досудовому провадженні, відповідно, ніхто не може бути примушений подати скаргу або відмовитися від неї; 4) *фіксація результату розгляду скарги* слідчим суддею у вигляді ухвали про скасування повідомлення про підозру або відмову у задоволенні скарги, відповідно до п. 1^а та п. 4 ч. 2 ст. 307 КПК України.

Ще однією проблемою є те, що КПК України не містить чіткого переліку підстав для скасування повідомлення про підозру. Як слушно зазначає В.В. Андрух [11, с. 13–14], відсутність належного унормування підстав для скасування повідомлення про підозру відображено й у вітчизняній судовій практиці. З аналізу положень статей 276–278 КПК України можна виділити три види підстав для скасування повідомлення про підозру: а) неналежний суб'єкт складення та вручення повідомлення про підозру; б) порушення процесуального порядку вручення повідомлення про підозру; та в) необгрунтованість підозри (ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 03.12.2021 р. по справі № 991/7745/21 [12], ухвали Голосіївського районного суду міста Києва від 12.04.2024 р. по справі № 752/65/23 [13], від 20.05.2024 р. по справі № 752/8816/23 [14], від 07.08.2024 р. по справі № 752/4838/24 [15]).

Найбільш системно можливі підстави для скасування повідомлення про підозру на онові судової практики проаналізовано помічником судді Вищого антикорупційного суду, Кабанцем О.О. [16], який відносить до них: 1) відсутність повноважень у слідчого/прокурора для повідомлення особі про підозру. Делегування таких повноважень іншим особам; 2) щодо необхідності залучення захисника під час повідомлення про підозру; 3) нероз'яснення підозрюваному прав, передбачених ст. 42 КПК України; 4) відсутність відомостей про понятих, які своїми підписами засвідчили відмову особи від одержання повідомлення про підозру; 5) здійснення повідомлення про підозру поза межами передбаченого законом строку; 6) щодо підстав для зміни раніше повідомленої підозри та для повідомлення про нову підозру; 7) щодо необхідності повідомлення про підозру у певному, конкретно визначеному місці; 8) наділення слідчим суддею повноваженнями зобов'язати слідчого повідомити певній особі про підозру; 9) розбіжність між викладом фактичних обставин у повідомленні про підозру (про зміну раніше повідомленої підозри) та викладом фактичних обставин в обвинувальному акті; 10) повідомлення про підозру померлій особі та особі, яка раніше допитувалась у якості свідка. Зупинимося детально на деяких із них.

На необхідності дотримання встановленої правової процедури здійснення повідомлення особі про підозру наголосив ККС ВС від 14.06.2023 р. по справі № 761/40425/16 [17]. Це означає, що дії процесуальних суб'єктів мають відповідати вимогам закону. Такі дії мають здійснюватися на підставі законних повноважень щодо вирішення конкретного процесуального завдання, яке постає перед прокурором у певний момент

досудового розслідування кримінального провадження. Системне тлумачення процесуальних норм, передбачених статтями 3, 22, 36, 276–278, 480, 481 КПК України дає підстави до висновку, що здійснення повідомлення про підозру врегульовано імперативними нормами, які вичерпно, точно і однозначно визначають як форму встановленої для цього правової процедури (порядку), так і її зміст. Тому правовим наслідком повідомлення про підозру адвокату неуповноваженою на те особою (слідчим місцевої прокуратури), є непритягнення його до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, оскільки мали бути дотримані приписи ст. 480 КПК України, бо адвокат належить до категорії осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, а відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 481 КПК України письмове повідомлення про підозру адвоката здійснюється Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень.

Чинним кримінально-процесуальним законом не передбачена обов'язкова участь захисника під час здійснення повідомлення про підозру, оскільки глава 22 КПК України не містить імперативних застережень про необхідність залучення захисника під час здійснення повідомлення особі про підозру. Це віднаходить своє відображення у висновках ККС ВС від 01.08.2022 р. по справі № 161/7088/20 [18], від 09.03.2023 р. по справі № 626/1334/18 [19], від 27.11.2023 р. по справі № 761/30830/19 [20].

На думку колегії суддів АП ВАКС від 15.03.2023 р. по справі № 991/1466/23 [21], є неможливим вчинення будь-якої процесуальної дії за межами визначеного законом строку, оскільки такі дії згідно з вимогами КПК України не приводять до правових наслідків. Невиконання вимог ст. 219, 294 КПК України виключає набуття особою процесуального статусу підозрюваного. Слідчий суддя прийшов до помилкового висновку про наявність підстав для відмови у задоволенні скарги, оскільки в кримінальному провадженні № 4201800000002581, з якого 12 січня 2023 року виділено матеріали стосовно ОСОБА_6 в кримінальне провадження № 5202300000000015 строк досудового розслідування закінчився 22 квітня 2022 року, продовжений у встановленому порядку КПК України не був, а тому повідомлення про підозру ОСОБА_6 від 01 грудня 2022 року підлягає скасуванню, оскільки вручене після закінчення строків досудового розслідування. У зв'язку з чим ухвала слідчого судді в частині оскарження повідомлення про підозру підлягає скасуванню.

Слідчий суддя під час розгляду скарги, крім дотримання строків звернення зі скаргою на повідомлення про підозру, може перевірити наявність підстав для повідомлення про підозру, зміст такого повідомлення про підозру та дотримання стороною обвинувачення вимог щодо строків та порядку вручення повідомлення про підозру (ухвала Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу від 27.11.2023 р. по справі № 216/4025/23 [22]).

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру передбачає дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)». Під час розгляду скарг зазначеної категорії предметом перевірки слідчого судді є не лише питання дотримання процесуального порядку вручення повідомлення про підозру, а й питання дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)» для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, зважаючи при цьому на рівень обмеження прав, свобод та інтересів особи внаслідок повідомлення її про підозру та строк здійснення досудового розслідування. Слідчий суддя в ході розгляду скарг на повідомлення про підозру не вправі вирішувати ті питання, які повинен вирішувати суд при розгляді кримінального провадження по суті, тобто не вправі оцінювати докази з точки зору їх достат-

ності і допустимості для встановлення вини чи її відсутності в особи у вчиненні злочину, а лише зобов'язаний на підставі розумної оцінки сукупності отриманих доказів визначити, що причетність тієї чи іншої особи до вчинення кримінального правопорушення є вірогідною, а зібрані у кримінальному провадженні на день складення повідомлення про підозру докази були достатніми для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Таким чином, *обґрунтованість підозри* містить у собі два аспекти: а) перший з них стосується питання права: підозра має стосуватися правопорушення, передбаченого законом; б) другий стосується питання факту: мають бути доведені обставини, які за розумного та неупередженого тлумачення викликають підозру щодо причетності певної особи до певного кримінального правопорушення (ухвала Подільського районного суду міста Києва від 07.11.2024 р. по справі № 758/14082/24 [23]).

Варто звернути увагу на правову позицію ККС ВС від 01.02.2024 р. по справі № 761/16819/23 [24] щодо можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про повернення скарги на повідомлення про підозру. Як відомо, відповідно до ч. 6 ст. 304 КПК ухвала слідчого судді про повернення скарги або відмову у відкритті провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку. Крім того, за правилами статей 392, 422 КПК в апеляційному порядку також можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом. Перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування, визначено у ч.ч. 1 та 2 ст. 309 КПК. ККС ВС у справі № 761/16819/23 зауважив, що згідно з вимогами ч. 2 ст. 309 КПК під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого

судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 9¹ ч. 1 ст. 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній [24].

Висновки. Таким чином, до проблем скасування повідомлення про підозру на стадії досудового розслідування варто віднести: 1) відсутність чітко визначеної юридичної техніки інституту повідомлення особи про підозру в кримінально-процесуальному законодавстві України; 2) різне дотримання слідчими суддями стандартів доказування «достатня підстава» та «обґрунтована підозра» без узгодження їх із принципами належності, допустимості та достовірності доказів; 3) відсутність уніфікації переліку підстав скасування повідомлення особи про підозру, а також форми та змісту скарги про скасування повідомлення особи про підозру та інші. Ці проблеми мають комплексний характер і потребують врегулювання як на законодавчому, так і практичному рівнях. Приписи кримінально-процесуального закону не можуть створювати правову невизначеність та перешкоджати ефективному захисту прав підозрюваних. Тому для вирішення цих проблем необхідним є внесення відповідних змін до КПК України з метою чіткого визначення понять, застосування стандартів доказування на етапі досудового розслідування та підстав для скасування повідомлення особи про підозру, адже це сприятиме забезпеченню верховенства права, принципів змагальності та захисту всіх учасників кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. №№ 90–91.
2. Постанова Касаційного кримінального суду від 23 січня 2020 р. у справі № 750/93/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/nkyuka> (дата звернення: 25.11.2024).
3. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06 листопада 2024 р. у справі № 991/9125/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/kghbvs> (дата звернення: 25.11.2024).
4. Абакіна-Пілявська Л. М. Інститут причетності до злочину в кримінальному праві України. автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 22 с.
5. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 05 листопада 2024 р. у справі № 991/11505/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/kkhxci> (дата звернення: 25.11.2024).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 січня 2022 р. у справі № 11-132cap21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/czwlht> (дата звернення: 25.11.2024).
7. Ханін С.Г. Стандарти доказування у кримінальних провадженнях. *Практика ЄСПЛ. Юридична Газета*. 2023. URL: <http://surl.li/hpaovo> (дата звернення: 20.11.2024).
8. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 11 жовтня 2022 р. у справі № 991/3827/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/napeaq> (дата звернення: 25.11.2024).
9. Муляр Г.В., Ховпун О.С., Часова Т.О. Механізм оскарження повідомлення про підозру як засіб захисту прав підозрюваної особи. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 228–233.
10. Максименко А.С. Оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. № 8 (110). 2020. С. 199–207.
11. Андрух В.В. Проблеми правового регулювання оскарження повідомлення про підозру. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 84 (4). С. 11–17.
12. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 03 грудня 2021 р. у справі № 991/7745/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/pbigrt> (дата звернення: 25.11.2024).
13. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 12 квітня 2024 р. у справі № 752/65/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/rdsdse> (дата звернення: 25.11.2024).
14. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 20 травня 2024 р. у справі № 752/8816/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/qxgdrf> (дата звернення: 25.11.2024).
15. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 07 серпня 2024 р. у справі № 752/4838/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/rvuazu> (дата звернення: 25.11.2024).
16. Кабанець О.О. Судова практика щодо надання оцінки порушенням під час повідомлення про підозру. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2024. URL: <http://surl.li/gzaqfb> (дата звернення: 20.11.2024).
17. Постанова Касаційного кримінального суду від 14 червня 2023 р. у справі № 761/40425/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/rdvoms> (дата звернення: 25.11.2024).
18. Постанова Касаційного кримінального суду від 01 серпня 2022 р. у справі № 161/7088/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/gzaqfb> (дата звернення: 25.11.2024).
19. Постанова Касаційного кримінального суду від 09 березня 2023 р. у справі № 626/1334/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/wyadhx> (дата звернення: 25.11.2024).
20. Постанова Касаційного кримінального суду від 27 листопада 2023 р. у справі № 761/30830/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/flkukd> (дата звернення: 25.11.2024).

21. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 15 березня 2023 р. у справі № 991/1466/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/gvqheh> (дата звернення: 25.11.2024).

22. Ухвала Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу від 27 листопада 2023 р. у справі № 216/4025/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/hwkerb> (дата звернення: 25.11.2024).

23. Ухвала Подільського районного суду міста Києва від 07 листопада 2024 р. у справі № 758/14082/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/genlfs> (дата звернення: 25.11.2024).

24. Постанова Касаційного кримінального суду від 01 лютого 2024 р. у справі № 761/16819/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://surl.li/qnfcvy> (дата звернення: 25.11.2024).